

Stadens
odlare

Stadens
odlare

FATABUREN 2003

Stadens odlare

NORDISKA MUSEETS OCH SKANSENS ÅRSBOK 2003

FATABUREN Nordiska museets och Skansens årsbok, är en skatt av kulturhistoriska artiklar som publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken Fataburen en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har idag. Fataburen har sedan dess förenat höga kunskapsmässiga ambitioner med syftet att nå en stor publik.

Från början har årsboken varit en förbindelselänk till stöd- och vänföreningar och idag är den också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna.

Museernas verksamhetsberättelser trycks numera separat och kan rekvideras från respektive museum.

Fataburen 2003
Nordiska museets förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordiskamuseet.se

©Nordiska museet och respektive författare
Redaktör Christina Westergren
Bildredaktör och fotograf Marie Andersson, fotografier ©Skansen om inte annat anges
Idé Mats Janson och Leif Thorin
Redaktionellt arbete Mats Janson och Berit Nordin
Engelsk text, översättning/språkgranskning Ewa Johansson, Idiom Translations
Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon
Omslagsbilder Marie Andersson ©Skansen och Gatu- och fastighetskontorets arkiv i Stockholm
För- och eftersättsblad foto Birgit Brånvall
Tryckt hos Fälb & Hässler, Värnamo 2003
ISSN 0348 971 X
ISBN 91 7108 490 8

Brevet från kolonin

LARS ULVENSTAM

är fil.dr och välkänd från press, radio och tv. Han är fortfarande, vid 82 års ålder, radions folkkäraste sommarpratare.

LENA ULVENSTAM

är frilansfotograf och började i yrket på dagstidningen Washington Star.

Gå sakta, ljuva sommar, gå sakta bort. Tids nog kommer hösten och frosten. Låt gubben få sitta och åldras i körsbärsdoft, låt sommaren vara kvar en stund hos den som vet att han snart ska resa. Och låt henne vara som vackrast, när hon på leriga knän och med baken i vädret kryper fåra upp och fåra ner. Gå sakta sommar, låt värmen dröja ...

Kära frögurkor och palsternuckor, ärade knölar och jordgubbar, välkomna i spenaten! Ända sen slutet av april har folkpensionären Ulvenstam lodat hit till vår lilla kolonistuga på Söder i Stockholm med kaffetermos och några ostmackor i portföljen. Och suttit i lust och fågring stor ända långt in på hösten.

En morgon i år kom våren till Nordanlanden i den vita pingstens första tid, när det är som blondast och svindlande vackrast på jorden. Vår lilla täppa stod vit med konvalj och narcisser; häggblommen låg som nysnö över kvistarna, madonnaliljan doftade. Vet du förresten hur hon kom till? En gång när gudinnan Hera ammade sin son drack den lille så ivrigt, att hon tog bröstet ifrån honom. Då föll en droppe av

Under många år reste Arne jorden runt i sitt jobb och hade alltid spännande frö-påsar med sig hem i bagaget. Men människan spår och Gud råår. Somt trivs inte i vårt kalla klimat – annat sprutar ur den svenska myllan till andra kolonisters häpnad och ovana smaklökar. Nu är det våra invandrare som infört många nyheter – inte minst bland frukt och grönsaker. Foto Lena Ulvenstam.

den gudomliga mjölken ner på jorden och blev till en vit lilja.

Nu börjar orgelnisten Anders Johansson preludiera från läktaren i Sofia kyrka och koltrasten drillar i Vita Bergen. Man tycker inte att man förtjänar allt detta: att få vara i paradiset och ändå vara vid liv. Det känns som man fått förlåtelse av Vår Herre en liten stund. Några korta veckor bara, för

pingsten är också flyktighetens och den bitterljuva smärtans högtid. Allt är mitt och allt skall tagas från mig. Man blir både lycklig och sorgsen när man tänker på det.

Så kom resten av juni och hela sommaren öppnade sin famn. Små lunsiga humlor brummar och vältrar sig på gula ståndarkuddar i bondpionen, gammelträdgårdens drottning. Schersminen doftar och syrenen, som en hälsning från gångna odlare. Och när vi en gång är borta ska de blomma vita en försommardag för dem som kommer efter. I skymningen tar kaprifolbersån över herraväldet i näsan. Och igelkotten kommer vimsande. Det prasslar i gruset, en liten nos vädrar och så är han framme vid sin matfest på gröt och spaghetti. Om det är fint och renslickat på morronen är det katten som varit framme. Om det är grisigt är det igelkotten, hon kallas ju också igelkottasoa ibland.

En morron hade Sofia folkskola avslutning. Små lintottar och svartskallar kom ut ur kyrkan hand i hand med svenska flaggan i andra tassén. Himlen är molnfri, fröken är snäll och betygen bra – nä, betyg finns ju inte längre på lågstadiet, men de är bra ändå. Och så börjar det långa, långa sommarlovet för glyttarna. Men för gamlingen rinner tiden fort, för oss är underbart kort.

Och nu är det redan augustis skördemånad, när bigarråer och vinbär och hallon hänger blanka och röda. Fjärilarna dansar över kryddgårdens smörgåsbord. Den mörkröda stockrosen blommar vid stugväggen. Och i det skuggiga hörnet står den blekgula sorgklockan. Själva namnet varslar om att vissanandet och förgängelsen är på väg. Men ännu några veckor, stanna ännu några veckor kära sommar, innan hösten kommer med saknad och vemod och frostrosor på rutan.

Strax nedanför Sofia kyrka i Vita Bergen på Söder ligger Stockholms kanske äldsta men säkert minsta koloniområde – Barnängen med sina 28 lotter. Anlagt för snart 100 år sen av eldsjelen Anna Lindhagen till nytta och nöje för fattiga arbetarfamiljer. Den gången sträckte sig området ända ner till Hammarby sjö. Men under åren har Barnängen bit för bit fått ge vika för nya bostadshus och bara det övre området återstår. Numera K-märkt gudskelov. Foto Lena Ulvenstam.

Här i Vita Bergen på Söder i Stockholm har hustru Lena och jag vår sommarbyssja, två gånger tre meter rödfärgat skålvirke med grön tjärpapp på taket, omgiven av 200 kvadrat arrenderad åker och äng. En knapp tusenlapp om året kostar det, tror jag (men odlingsland utan stuga, som tas upp i nybyggda stadsdelar, kostar visst bara några hundra). När

man inte har bil – och inte vill ha bil förresten – kan man inte ha en sommarstuga långt från stan och då är en sån här liten täppa på buss- eller gångavstånd perfekt.

Officiellt heter vårt sommarviste lott nummer 25 på Barnängens koloniområde, men vi har döpt det till Kvarten. Vi älskar verkligen vår lott i livet, det är vårt smultronställe, bokstavligen, för vi har faktiskt några smultronstånd också. Numer ger oss den här jordplätten de ljusaste och mjällaste styckena av livet. Kärare för varje år, när man ser att näset smalnar och inser, att tiden inte längre är något man öser med slev utan med sked. Fattigmans torp, till nytta och nöje. Kan man vara glad åt lite, har man mycket att vara glad för. En trädgård och några böcker, då har jag det gott. Det är paradiset, bokstavligen. Paradis är nämligen ett persiskt låneord, som helt enkelt betyder trädgård. Så tänkte sig alltså de gamla perserna det som blev vårt himmelrike: som en prunkande trädgård med mylla och matjord.

Historien är full av vittnesbörd om trädgårdsmästarens lyckliga yrke. Ett ur högen: Diocletianus. Efter tjugo år vid makten gick kejsar Diocletianus en vårdag ut från sitt palats för att bli trädgårdsmästare borta i Spalato i Dalmatien. En tid därefter ville romarna ha honom tillbaka men han svarade: »Om ni kunde se hur den kål växer som jag planterat med egna händer, så skulle ni inte försöka övertala mig att vända åter.« Och ni minns kanske vad de kloka kineserna sa: »Om du vill bli lycklig en dag, så sup dig full. Om du vill bli lycklig en vecka, så slakta din gris och ställ till gästbud. Men vill du bli lycklig hela livet – då ska du bli trädgårdsmästare.«

Det här är ett av de äldsta koloniområdena i Stockholm, anlagt av en framsynt tant som hette Anna Lindhagen för

snart 100 år sen. Hon var syster till Carl Lindhagen, stans borgmästare i tre decennier med 44 år i riksdan, en lite bisarr och fantastisk gubbe i lackskor och cylinderhatt. Han var sossé men av en mycket speciell sort, en trolös fritänkare och humanist, som svärmade för hantverket och för jorden och dess bokläsande odlare. Några år på 20-talet redigerade han en tidskrift som hette »Sol och jord«. Hans röda dröm var grön kunde man säga, och jag ger mig tusan på att Calle Lindhagen förde över åtskilligt i sitt idéarv till sin syster Anna.

När Lenin passerade Stockholm 1917 på väg till ryska revolutionen, så tog den här Anna Lindhagen med honom till

För några år sedan fick Lena en släng av m.s. Det har aldrig hindrat denna sanna optimist och blomstervän att med olika hjälpmedel förflytta sig runt sin och kanske kolonins mest grönskande trädgård. Hon drömmer om att skapa en enda stor blomstersäng – utan synlig jord men med ett fyrverkeri av färger under hela säsongen. Här finns inget grönsaksland – bara rejäla ruskor av dill och persilja, och en liten berså för familj och vänner och alla småfåglar som hon handmatar med hembakta kakor. Foto Lena Ulvenstam.

Barnängens koloniområde. Kolonirörelsen var hennes skötebarn. Arbetarna bodde i trånga och solfattiga hyreskaserner. Kolonitäppan skulle skänka nytta och vederkvickelse. Men Lenin stod helt kallsinnig. Arbetarna borde inte ägna sig åt trädgårdsskötsel, menade han, utan åt den proletära revolutionen. Att påta i jorden avledde bara deras uppmärksamhet från deras eländiga villkor och bäddade för politisk lättja i klasskampen.

Alldeles galet hade kanske inte Lenin. Barnängens koloniförening hade nog inte gått i spetsen om den blodiga revolutionen hade brutit ut. Men mest hade nog Lenin fel ändå. För vad vore livet, om man inte fick glädja sig åt en fjäril och en blomdoft. Och den svenska kolonitäppan speglar också en samhällsförändring av annan modell: förr var det potäter och kålrötter, i dag också rosor och akvileja. Då var det nödvändigt slit, idag frivillig glädje. Det säger lite om vad som hänt i vårt reformistiska samhälle.

Många kolonister är uppvuxna i arbetarkollektiv, där man lånade kaffebröd och en femma över farstun. Och här på kolonin lever faktiskt något av den gamla stilen kvar. Man lånar redskap och byter plantor med varann. De yngre ger gamlingarna ett handtag med gräsklipparen och skakar ner päron och äpplen från fruktträden. Och de gamla återgäldar med goda råd. Man delar tjänster och omtanke.

Planeringsexperter och förvaltningsgubbar har gett direktiv om häckhöjd och grindfärg och val av vårdträd. Det ger vi kolonister gemytligen fan i. Bara en gång under hela vår kolonitid har jag blivit riktigt arg, och det är lika gott att få det ur sig, så blir man snäll sen.

I samband med vissa jobb på vattenledningen för längesen

upptäckte nån puckad get i styrelsen de här oregerliga stake-
ten kring lotterna. Nämligen att en del hade små svarta ruter-
ess, andra hade röda hjärter och en tredje hade lökformade
huvuden på sina staketpinnar. Riv rasket! Alla skulle ha lika-
dana staket. Ner revs det som kolonifolket hade ritat och slöj-
dat och själva satt upp. Beredskapsgubbarna göt ner ett kom-
pani identiskt likformiga, spetsiga staketpinnar. Nån vrång
fan sökte i det längsta värja sin värld genom att behålla sina
hemsvarvade pinnar, så nu hade den filuren dubbla staket.

Det är sånt som gör mig förbannad. Jag tycker visst att vi

Det gäller att sno sig
med skörden av äpplen
och päron innan Sofia-
skolans hösttermin star-
tar, och i god tid för Barn-
ängens årliga höstfest
med öppet hus och för-
säljning av våra odlar-
mödor. Foto Lena
Ulvenstam.

Pensionären Gösta, född och uppvuxen på Söder, har ett lyckligt avspänt förhållande till sin täppa. Och till äppelknyckarna från Sofia Folkskola, hans eget gamla plugg. Man måste ge sig tid att fundera och filosofera – och växer gör det nog fan ändå. Han sitter gärna i syrenbersån där hans gamla pappa som var tunnbindare höll sina smått legendariska sillfrukostar och där han själv nu oftare spelar ett parti schack med en kompis. Foto Lena Ulvenstam.

En välskött kompost beskrivs ibland lyriskt som trädgårdens svarta guld. Recepten är många men lättare sagt än gjort. Det vet varenda hängiven odlare som trots sin bästa biodynamiska kunskap ändå aldrig lyckas helt. Här har Christina gett upp och tuttat på en hög av ris och kvistar. Eldningsförbud råder utom en vecka på höst och vår så det gäller att passa på. Foto Lena Ulvenstam.

ska ha lagar och förordningar i samhället. Men såna här beskäftiga, omotiverade detaljregler för folks alldeles privata liv – de gör mig rasande. Jag menar, vad rör sig i huvet på dessa cementskallar och linjalbyråkrater? Vi ska ha jämlikhet! Kyss mej! Jämlikhet betyder inte att alla måste vara lika. Jämlikhet betyder lika möjligheter att utveckla sin egen frihet – om den

inte gör andra skada. Och att glädjas åt rikedomerna i den mänskliga mångfalden, det är jämlikhet.

Med tiden återtog de flesta sina hemgjorda staketpinnar, för här på kolonin bor ett svårsläckt frihetsbegär. Men som sagt, inskrivet i en hjälpsam gemenskap och ömsesidig strävan. Som Anna Lindhagen sa, när Pildammskolonisterna i Malmö 40-årsjubilerade nån gång på 30-talet: »En rå och självisk natur kan förfinas och bli hjälpsam under inflytande av det som växer och som är beroende av omvårdnad.« Det är faktiskt sanningens ord, både maken och jag tycker oss ha märkt något i den vägen.

Jag sitter under päronträdet och tänker, att det är snälla och fridsamma människor som pysslar med kolonilotter, undersåtarna, gräsrötterna, de stilla i landet som det heter. Men skulle nån jordbruksminister säga, att nu sår vi ener-giskog på era små odlingslotter, då ska vi visa musklerna och daska honom i skinkan med vår största pumpa. Och om nån kommunalpamp skulle få idén att asfaltera igen vårt koloniområde, då ska vi se till att han rothuggit sin politiska framtid för alltid.

Någon sa, att han tyckte det var en idyll som bräker. Ja, var-sågod och tyck så! De bortskämda och skyddade har alltid haft råd att håna idyllen och orera om gisselslag och blåa vå-rar – och röda revolutioner med för den delen. Men man ska inte förväxla blod med rödvin. De som smakat verklighetens gisselslag pratar inte så hånfullt om idyllen.

Jag skulle tro att inslaget av skötsamma jobbare fortfarande är påtagligt bland kolonifolket. Fast på 60-talet, när det blev modernt med murarskjorta och mahjongkläder och näbb-stövlar bland pappas gossar och flickor, fick vi förstås in lite

En perfektionist skulle nog inte bli lycklig med en trädgård. I Sallys är det trångt om saligheten och lite rörigt trots att hon ideligen flyttar runt sina telningar. Men gröna tankar föder gröna fingrar. Inget kan hejda hennes odlarmöda trots fyllda 86 år och med värk i benen. Men snälla granar ställer gärna upp när det kniper och belönas rikligt med plantor eller Barnängens godaste hallon. Foto Lena Ulvenstam.

83-åriga Inga är ännu ett levande bevis på hur ett egenartat trädgårdsarbete konserverar människan både in- och utvärtes. Men när senhösten kommer tar både trädgård och odlare en välförtjänt paus. Men det hindrar inte Inga att redan nu i tankarna måla en färgsprakande palett av kommande fröjder, och att hennes vidjehortensia trivs behöver knappast påpekas. Foto Lena Ulvenstam.

akademisk rödvinsvänster. Och sen kom några romantiska ungdomar, som fantiserade om att lufsa fram över änglajorden och himlamarken och vända stan ryggen för gott. Det var dom väl unt. Men jobbkolonisterna, som skulle stå på golvet på LM och Elektrolux på måndagsmorrnen, tittade allt lite häpet på församlingen vill jag minnas.

När jag var grabb för längesen, på senvintern när spaden låg rostig och skottkärran ännu nervräkt i snön, kom de ljuvliga frökatalogerna. De började alltid med den trygga avdelningen köksväxtfrön, som började med B som i bönor. Men sen på 50-talet, när vi började importera en massa italiensk arbetskraft, trängdes rubriken bönor bort från sin förstaplats för något som hette broccoli, den där fina sparriskålen alltså, som då just immigrerat hit från Italien.

Idag har vi inte bara italienska invandrare utan invandrare från hela världen. Med dem har inte bara det goda brödet kommit till Sverige utan också nya märkvärdigheter som du ser på torgen. Och om några år kommer det nog att bli massor av nya nyttigheter på kolonilotterna: den goda squashen och den röda svullna sötpotatisen, de fingerlika ockrabönona från Grekland och den illröda pepparen från Afrika. I de invandrantäta ytterstäderna har man nämligen börjat anlägga en massa odlingslotter, vilket jag tycker är bra, det ger våra nybyggare chansen att bokstavligen rota sig i den svenska myllan.

Några skolor har också brutit upp odlingslotter för knattarna – en utmärkt innovation. Om taken i skollokalerna faller ner, böckerna faller isär och era lärare knappt är läskunniga, hav förtrostan små barn! För kan ni bara odla grönsaker, så klarar ni er!

Det finns en trädgård i varje barndom – en förtrollad värld där allt kan hända. Maria har nu vuxit ur sin sandlåda som blivit ett eget grönsaksland med plats för både blommor och kryddväxter. Att överraska mormor med ett strå solvarma smultron är en ömsesidig lycka, och morfar tackar inte nej till varje uppgrävd daggmask som hamnar i hans välskötta kompost. Foto Lena Ulvenstam.

I den här familjen pratas det mycket skit – ko, häst eller höns. Vad dom än gödslat med så har Ulla och Gösta på bara några korta år lyckats förvandla en igenvuxen och förvildad kolonilott till sin egen Edens lustgård. Med skänkta plantor från grannar, frön och perenner från resor utomlands, knuckta gatstenar till trädgårdsgången och en stor portion slit och kärlek. Foto Lena Ulvenstam.

Men jag läste nånstans, att när småglyttarna växer upp och bildar tonårsgäng och så småningom kastar sig ut för att rida sin springare i den eventuella karriären, så skulle deras intresse för att odla upphöra. Då har man inte tillräckligt tålamod och ödmjukhet inför tillvarons långsamma mysterium för att trädgårdsodling ska ha nån mening.

Jag vet inte om det är en generell sanning. Men det stämmer faktiskt på mig själv. Jag fyllde nyligen 80 och har märkt, att man får ett slags djupare gemenskap med växter och årstider och regn och solsken när man blir gammal och får gott om tid. När man strävade och stod i, var det nästan mer spännande om lönen gick upp än att solen gjorde det. Men nu, fast både syn och hörsel är lite sämre, tycker jag man både hör och ser lite djupare. Varje morron kommer som en kärleksgåva och jag försöker ta vara på minuterna, så att deras smak blir kvar på mina läppar. Man har försonat sig med allt levandes förändring och förgänglighet, man klarar blandningen av vemod över det som försvinner med längtan och förväntan efter det som ska komma och sticka upp.

Ni skulle se den här lustgården nu! Ännu gläds marken och gräset gungar i vinden. Astrar och ringblommor står raka. Isop och lavendel doftar som de gjorde i de gamla kyrkbuketterna, som gummorna tog med sig för att inte somna i predikan och för att bondlurken luktade lagård. Blåvingar fladdrar kring Åkerö och grållor och grenarna bågner. Ännu värmer den snälla solen vind och vik och alla barn får gå och bada. Jag har jorden till skänks idag. Just nu är livet bara kärlek, det onda finns inte och döden är heller inte farlig.

Vårens blomskyar är förvandlade till 20 kilo syltpäron och 10 liter blandsaft (stararna och den närbelägna Sofia folksko-

Med åren får man liksom ett personligt förhållande till sin trädgård tycker Kerstin. Men som i alla andra relationer gör inte alltid ens partner som man själv vill. Det är en livslång inlärningsprocess och min trädgård är härligt generös men också en fordrande läromästare. En välkött kompost – trädgårdens svarta guld – är förstas ett extra plus. Foto Lena Ulvenstam.

las elevkår tog resten). Hemma i köket står kryddbarkarna fyllda med fänkål till fisksåsen och mejram och timjan till ärtsoppa. Rödbetor och höstpotatis finns kvar i jorden och kålandet mår bara väl av att vänta till de första frostnypen. Så ser vårt arrende ut på Barnängens koloniområde.

Nu ska vi se vad som vankas till middag. Smalmat idag, säger Lena. Jag känner piken i fettvalkarna. Det här är nämligen

gen ett lite känsligt kapitel för maken, som i likhet med Nalle Puh tycker att det nästan jämt är dags »for a little something« och tycker att han fastar när han varit utan mat i tre timmar. Och här kommer middan, nästan självodlad och komponerad med kärlek och kulinarisk och medicinsk insikt: bladspenatsallad med rårivna morötter, solvarma tomater och skivad purjolök, kryddad med små blå blommor från gurkört. Sen matjessill, nyskördad King Edward, en klick gräddfil med färsk gräslök. Och till efterrätt en spilkum nyplockade björnbär.

När vi åt björnbären sa Lena, att kan du tänka dig, fågelboet är kvar. Det är bara för familjen att flytta in när dom kommer från Afrika nästa vår.

Det där fågelboet hade kommit att stå oss nära. Det var runt, byggt av kvistar och strån. Väggar och golv var fodrade med hår och mossor. Håret är mitt – eller var mitt. I våras, en majdag minns jag, skulle Lena klippa skägget på mig och trimma lite kring öron och nacke. Och då ser vi hur ett törnskatepar flitigt och metodiskt näbbar åt sig skäggrenset på gräsplätten och flyger upp med det till björnbärssnåret, fram och tillbaka, fram och tillbaka. Efter ett par veckor kläcktes de prickiga äggen. Och det gjorde gott i hjärtat på gubben att bevittna hur sex små törnskateungar fick tillbringa sin första tid på jorden på en madrass av hans grå skäggspill och nackhår. Det är återanvändning det!

Jag minns en oktoberdag förra hösten med flera säckar hästgödsel i skottkärran, som vi rullade iväg från antroposofernas handelsträdgård i Vita Bergen till vår lilla täppa. Och jag tänkte att det här är livets kretsgång. Brunte äter sig mätt på havre, sen skiter han ut hästapplen och så matar vi jorden med det. Och till sommaren så prisar jorden Skapelsen som

tackar med de ljuvligaste dofter och läckraste knölar. Det är rundgång det, finansminister Ringholm, som du inte gör efter! Häst, ko och höns och lite vattenspädd kiss ur hinken duger gott för oss gamla erfarna kolonister. Alla dessa nya, dyra gödselvarianter, som de smarta handelsträdgårdarna prånglar ut i dagens lukrativa trädgårdshausse, vänder vi högaktningfullt rumpan till.

»Skit och flit gör bonden rik«, heter ordspråket. Ja, så är det. På senvåren ligger marken fägnad och välsignad med mycken gödsel och kärlek. Men slit kostar det, det är nog alla underkunniga om. Den som sa, att ett välgjort arbete inte behöver göras om, han har inte rensat ogräs i en kolonitäppa.

Men nu är det bara att sitta och vänta på det stora trolleriet att det ska börja spira.

Jag tror ärligt talat, att det krävs en särskild förmåga för att bli en skicklig odlare, ungefär som att stämma blod eller gå med slagruta. En del har den, andra inte. Blommor och grönsaker är den yttersta utmaningen. De skäller inte när de är törstiga, de krafsar inte på dörren när de vill ha frisk luft eller solsken, de kommer inte med sin tomma tallrik när de är hungriga. Jag begriper inte hur en del människor kan förstå vad växter tänker. Men det gör de tydligen. På vår lott är det hustru Lena som är jordbrukaren eller jordemodern. Jordemoder är ju det gamla ordet för barnmorska och det är Lena som hjälper de här blommorna och grönsakerna till livet. Det är hon som har gåvan. Jag sitter ärligt talat mest och degar och njuter naturen med sockertång – ett klart fall för den där Jämo. Men för Lena är faktiskt odlarmödan hennes lycka – ett klart missfall för stackars Jämo. Man gräver ner ilska och besvikelse, säger Lena, och gräver upp glädje och lycka.

Barnängens vackraste perenn var utan tvekan 96-åriga Karin. Här på sin älskade jordplätt hade hon trampat ända sen barnsben. Då odlade föräldrarna mest kål och potatis för att dryga ut hushållskassan. Sen tog prunkande rosor, liljor och pioner över och Karin lämnade aldrig sin täppa utan en vacker bukett och med förmaningen »glöm inte att ge småfåglarna vatten«. Foto Lena Ulvenstam.

När jag var liten hörde man så ofta sång i arbetslivet. Stuvedorerna sjöng vid kranar och spel när de lossade och lastade, byggnadsjobbarna sjöng när de baxade bräder, smeden när han hamrade och slog, pigan och mamma gnolade och trallade i köket. Ja, de sjöng väl för att göra slitet lite lättare. Men ... ja ... jag vet inte. Men jag hör aldrig folk sjunga i sitt arbete idag – inte i Sverige i alla fall. Det tål kanske att tänka på. Men det gör Lena, där hon ligger på alla fyra.

På min lott faller att bära bort Lenas gräsklipp till komposten och sätta ut starköl på tefat till de elaka mördarsniglarna, så de avlider av alkoholslag. Dessutom har jag i nåder fått ett

litet revir för kryddörter, så att jag kan sätta smak, färg och doft åt en del hälsodrycker, försiktigt njutna.

Det finns ett sextital sådana markens örter enligt gamla tillförlitliga recept. Men Lena säger, att jag måste nöja mig med en handfull i hennes täppa. Och då har jag valt kumminet med sina vita blomskyar och brunfärgade frön. Och för det andra den lilla graciösa körveln, som ger en svag gulgrön nyans och en lätt lakritssmak. Men min bästa vän är den silverhåriga malörten, som ska plockas i augusti och som ger en brun, något besk dunderdryck – hälsan för män.

När klockan är tolv brukar Lena stå vid grinden. »Hej, mitt älskade revben!« ropar jag, min täppas första dam och drottningen i mitt konungsrrike eller honungsrrike, bör jag väl säga. »Hej, min jordgubbe!« ropar hon. Och så får jag en kram. »A hug a day keeps the doctor away«, en kram om dagen är bra för magen, kan man väl översätta det med – det är därför jag har så bra mage kan jag tro.

Och sen: av med skorna och på med overallen – och så sätter hon igång, jäklar anåda: gräver och luckrar, gallrar och klipper, beskär och binder upp, rensar ogräs, smeker salladsskotten och flyttar sina perenner som en kattmamma sina ungar.

Hur gammal den tösen än blir, så kommer hon aldrig att tycka att det är för sent att plantera en buske. Skulle hon stå staty blev det med näsan nerstucken i en varm, fuktig jordkoka, porös som en tårta eller luftig som en honungskaka. Eller så kan hon skulpteras som en dyblöt vattengudinna, om hon råkar vända slangen i motvind, det är vår förnämliga jacuzzi på kolonilotten Kvarten. Jorden sörplar och sväljer, herre min je vad det växer i denna feta jord!

När är en kvinna som allra vackrast? frågade Kaj Munk, som var en dansk dramatiker och motståndsmän under ockupationen, präst var han också. Är det när hon som nyförälskad sjuttonåring svävar fram över blomsterängarna? Eller när hon som nybliven mor lyfter sitt barn till bröstet? Nej, svarar Munk. En kvinna är vackrast, när hon på leriga knän och med baken i vädret kryper fåra upp och fåra ner på Lollands sockerbetsfält och bärgar årets skörd. Det stämmer på min gamla Lena också, med baken i vädret i morotslandet på Barnängens koloniområde.

Jag tror inte jag skulle trivas annat än med såna kvinnor, som gallrar och påtar och planterar och gödslar och matar jorden och ger den vatten att dricka. Och sen skördar med glädje och reder en måltid och vänder sig mot andra sidan fällbordet med en förväntansfull fråga: tycker du om det, smakar det gott?

Det är svårt att säga när Kvarten är som mest älsklig och fager. När krokus och pärlhyacint kommer? Eller när konvaljunden doftar vid muren och lärkan sjunger om vårkvällarna? Eller midsommartider när näktergalen spelar och häggen blommar i juninatten – »juni natt blir aldrig av, liknar mest en daggig dag«. Eller högsommarn, när Kvarten är fjärilarnas favoritpub och myllan är fyllig och bönor och släpärter sprutar i grönsakslanden?

Men då har fåglarna slutat sjunga, det är bara skogsduvan som hoar i sin skrovliga oboe. Tornsvalans ungar har blivit tonåringar, föräldrarna kan minska sitt luftiga knog att ideligen saxa hem med salivtuggad flugfärs till boet. Starungarna är utflugna.

I våras satt starhannen på förstukvisten och sjöng som en

besatt för att visa honan vägen till deras egnahem. Och sen, när hon beredde sig att ruva, kom han flygande med några färska blommor i näbben och la på bokanten precis som en nyförlovad fästman. Men efter midsommar är det slutsjunget i fågelvärlden, äktenskapet är klappat och klart, ungarna kläckta. Då vidtar den stora tystnaden mellan hane och hona. Men det gäller ju fler svenska äktenskap än fåglarnas förresten.

Det är skoj att lyssna på fågelsång. Jag tycker numera ofta det är mer givande att lyssna på den än munhuggningen i

På Barnängen har vi varken el eller rinnande vatten i stugorna. Desto viktigare är då våra fina blå vattentunnor med sina många funktioner. Som populära badkar och dricksvatten för alla fåglar eller som här, en rymlig vas för törstiga blommor innan det är dags för hemgång. Foto Lena Ulvenstam.

riksdag och kommunfullmäktige. Det är ju förfärligt ansvars-
löst att fly från samhällsdebatten till fåglalåt så här. Men för
mig, som är gammal, är naturen en allt större tröst.

Dagarna kortas och natten blir lång och jorden faller i sin
bana. Men gå sakta, ljuva sommar, gå sakta bort. Tids nog
kommer hösten och frosten till vår lilla täppa, när rosen är
borta men törnet är kvar. Gå sakta sommar, låt värmen dröja.
Nu går blomma och strå i frö och ax: men låt mig få sitta än-
nu några veckor med den här lilla markbiten under fötterna,
det är den goda jorden för mig, och jordklotet är ändå en väl-
signad himlakropp i det stora, stumma universum.

Och då ser jag hur strömolnen glider och björnbären mog-
nar och fjärilarna ännu fladdrar i gräset. Och då tänker jag
grattis dig, som får sitta och åldras i körsbärsdoft och fågel-
sång. Och lungorna pumpar lycka nästan som i unga dar. Låt
sommarn dröja kvar en stund hos den som vet att han snart
ska resa.

Snart gulnar löven och hösten går fram över jorden. Skug-
gorna mörknar och länges. Men ännu lyser sommarsol och
fläktar sommarvind över smultronstånd och gröna ängar.
Jorden dansar som på skapelsens söndagsmorgon, och du får
ännu vandra i den gyllene människoleken. Gläd dej då, gubb-
fan!

I slutet av augusti ger sig unggökarna söderut. Ekorren,
den lille hamstraren, inventerar för vintern. Snart slocknar
nyponrosen, och den brinnande lönnen börjar sin sprakande
nedmontering. En fjäril på ett gulnat blad tar in seglet, i
halmkupan slaktas drönarna av arbetsbina till sista man, de
har gjort sin tjänst i drottningens sängkammare, nu är de för-
svarslösa sexdårar, som bara skulle käka upp det gemensam-

ma livsmedelsförrådet. Vår lille stamgäst igelkotten har diat sitt sista mjölkfat, innan han går i vinteride i komposten.

Så sjunker solbanan, gräset tynar, asparna skallrar, efter en ruskdag med regnblåst står grenarna nakna, liefrosten kommer. Sommarn är över och Kvarten stängd.

Pyttsan, det är bara vad du tror det! Titta underifrån ska du se! Och då ska du förstå vad Karlfeldt menade, när han talade om den vår de svage kallar höst. Bladen faller för hösten, men det är bara för att nya små vårknoppar spränger och tränger på. Av sömn och vila är det inte mycket. Nu i november växer marslivet fram, späda knoppar och groddar och rötter. Det är den verkliga våren bakom gardinen, det är framtiden som är här med sommarlöfte för själens vinterdagar.

Det går att göra mycket med en trädgård. Men en trädgård kan också göra mycket med dig: eftertankar och funderingar om tillvarons förunderligheter.

Vår täppa ligger, som jag sa, på ett av de äldsta koloniområdena i Stockholm. I snart hundra år har den här lilla pärlan varit föremål för odlarmöda och blomsterkärlek från människor som är okända till namn och liv för mig. Inget vet jag om deras öde, deras sorger och deras glädje. Jag gick hit på Allhelgona i början av november förra året, alla själars dag, och körde ner ett stearinljus i marken och tände. Den mörka myllan luktade jord och löv, ljuset brann som en nerfallen stjärna i det svarta novembermörkret och lyste upp en frostnupen rosenknopp.

Jag skulle vilja bli komposterad aska här på täppan, när den sista vinden en dag når mig. Och sommaren därefter bli hälld över gurklister och hallonbuskar och bottenskylen över stockrosorna, som jag älskar. Och jag vet att min Lena skulle vilja

detsamma för egen del, bli till blommor och böljande gräs. Men det är väl mot bestämmelserna kan jag tro, att nån av oss kommer hit med den andra i en liten papplåda. Därför skulle jag helst vilja att det blev för oss som i en gammal saga från den romerska antiken.

Den handlar om ett gammalt folk, som hette Philemon och hans jämnåriga hustru Baukis. De bodde i en liten torftig stuga, ungefär som vår kolonistuga kanske. En kväll kom ett par främlingar dit. De var trötta och hungriga och hade nekats husly annorstädes. Men det gamla paret dukade upp en kvällsmat på oliver, nötter och plommon och bjöd gästerna att sova på husets enda bolster.

På morronen rörde främlingarna att de var förklädda och att de var själva överguden Jupiter och hans son. Och som tack för sin gästfrihet skulle de båda gamla nu få önska vad de ville.

Då svarade Philemon, att låt mig inte få begrava min hustru, hon heller inte mig, det är bådas vår yttersta önskan. Och så blev det, i samma stund förvandlades Philemons gamla kropp till en ek och Baukis till en lummig lind, och grenarna famnade varandra. Men just som förvandlingen skedde, innan tungan blev stum och deras ansikten grönskande blad, så hann de se på varandra och säga tack och farväl.

Så skulle jag vilja att det blev för oss här på Kvarten. Lena kunde bli ett körsbärsträd och jag kanske ett gammalt knotigt päreträd. Och alla ni som läser det här och älskar varandra, tycker jag skulle få det så också. Förvandlas och sen stå med grenarna om varandra. Och från himlen skulle gudarna fira ner en sky av violiner i glädje över kärleken på jorden.

Det finns en okänd hand som märker våra kort och räknar

våra år. Nån gång ska vi dö, du och jag. Alla människor och alla djur och alla träd ska dö och blommorna på marken, stod det i en dikt på tunnelbanan i Stockholm. Men inte allihop på samma gång. Utan då och då, så att det knappt märks.

Så kan man tänka. Och minnas några andra trösterader, som trevligt nog skrevs av en vinbeskönt biskop: Just nu, då du kan, hav en lycklig minut, (och tänk på den kommande sedan).

Ja, detta är en lycklig minut, ett litet nådens rike, vårt Fagervik. Lena har somnat bredvid mig i täppan. Frid och värme. Och jag minns när vi var mycket unga och mycket lyckliga. Jag sträcker in handen i hennes vita kalufs och viskar tack för idag. Men menar inte bara tack för idag utan tack för de sena årens alla somrar.

Kom ännu en sommar, kom.

Nattvinden fläktar och träden susar: kom ... kom ...